

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی رفاه اجتماعی

بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی خانواده بر مشارکت اجتماعی دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی

استاد راهنما: آقای دکتر عزت الله سام آرام

استاد مشاور: آقای دکتر محمد سعید ذکایی

استاد داور: آقای دکتر سید احمد حسینی

دانشجو: فاطمه وکیلان

سال تحصیلی: ۱۳۸۷

چکیده

مساله و هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی خانواده و میزان مشارکت اجتماعی دانشجویان می باشد. با توجه به سیر تکاملی مشارکت و قرار گرفتن آن در بطن توسعه به عنوان یک عامل مکشوف، گسترش روحیه مشارکتی در افراد و بسط فرهنگ مشارکت و شناسایی عوامل موثر بر آن و شناخت بنیان های فکری و فرهنگی حاکم بر جامعه از ضروریات انجام این پژوهش بوده است. محقق پس از ارائه ادبیات نظری مشارکت به بیان نظریات آدلر، هنری موری، مک کلند، مازلو، پارسونز، بوردیو، آرنت، هابرماس، مارکس، وبر و زیمل پرداخته است. سپس با بیان دیدگاه های نظری سرمایه اجتماعی از کلمن، بوردیو، پاتنام، افه و فوش و استون به تلفیقی از نظریات استون و جیمز کلمن مبنی بر تاثیر ابعاد سرمایه اجتماعی خانواده بر میزان مشارکت در چارچوب نظری خود رسیده است.

روش تحقیق پیمایشی بوده و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بوده است. جامعه آماری این تحقیق دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی تهران می باشند و حجم نمونه انتخاب شده به صورت سهمیه ای از بین دختران و پسران ۲۰۰ نفر می باشد. بنابر یافته های تحقیق بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده و میزان مشارکت اجتماعی دانشجویان ارتباط مستقیم وجود دارد. همچنین سرمایه اجتماعی در کلیه ابعاد خود با میزان مشارکت دانشجویان رابطه مستقیم دارد. به این صورت که بین میزان هنجار بده بستان، میزان اعتماد نهادی، میزان اعتماد خانوادگی و تعمیم یافته، کیفیت روابط در خانواده و نوع تصمیم گیری در خانواده با میزان مشارکت اجتماعی دانشجویان ارتباط مستقیم و معنی داری وجود دارد که با افزایش متغیرها میزان مشارکت دانشجویان نیز افزایش می یابد.

Abstract

The purpose of this study was to analyze the influence of family social capital on the social participation of university students. The literature review consisted of studying several hypothesis and methods suggested by recent theoretical and empirical studies on the social capital concept. The main theories studied included the theories of Bourdieu, Colman, Putnam, Fukyama, Stone, Offe, Fuchs, and Hughes. In this research, the combination of Stone's theory and Colman's theory has been used to explain the concept of family social capital. Stone's differentiation of structural and normative aspects in social capital was used to measure the family social capital.

The research method used in this study was surveying type and use of field study. With the help of Kokeran formula, 200 samples were selected from the Allameh Tabatabaee University students. Standardized questionnaires were used to collect the data.

The collected information was analyzed using both descriptive and inferential statistics. SPSS software and suitable statistical methods such as linear regression, correlation factors testing relation of each autonomous variables, and dependent variables were used to validate the hypothesis.

The results of this study showed that there is a meaningful and positive relationship between the family social capital and the social participation of the students. Findings of this research suggest that normative aspects of social capital (trust and reciprocity), directly correlates with the social participation.

تقدیم به همه مردم جهان ...

سپاسگزاری

شایسته است از استاد بزرگوار و ارجمند جناب آقای دکتر عزت الله سام آرام به خاطر تلاش و راهنمایی های ارزشمندشان در مراحل انجام این تحقیق سپاسگزاری می نمایم.

همچنین از اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر محمد سعید ذکایی و جناب آقای دکتر سید احمد حسینی که با پیشنهادات ارزنده شان مرا در انجام هرچه بهتر پایان نامه یاری نمودند، کمال تشکر را دارم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول : کلیات تحقیق	
۱	مقدمه
۳	طرح مساله
۴	اهداف تحقیق.....
۴	ضرورت و اهمیت تحقیق
فصل دوم : مبانی نظری تحقیق	
۷	مبانی نظری مشارکت اجتماعی
۸	مفهوم مشارکت اجتماعی
۱۹	تحول مشارکت : سنتی و جدید
۲۰	سطوح مشارکت
۲۵	رویکرد های روانشناختی مشارکت
۲۵	الف) دیدگاه آدلر و کمال طلبی انسان
۲۷	ب) دیدگاه هنری موری
۲۸	ج) مک کللند و انگیزه پیشرفت
۳۰	د) نظریه انگیزش مازلو
۳۵	رویکرد های جامعه شناختی مشارکت
۳۷	الف) نظریه نظام کنش پارسونز
۴۸	ب) نظریه کنش بوردیو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵۲.....	پ) هانا آرنت و کنش انسانی در حوزه عمومی
۵۴.....	ت) هابرماس و کنش ارتباطی در حوزه عمومی
۵۷.....	ث) احساس بی قدرتی
۶۱.....	ح) ملوین سیمن و رویکرد روانشناسی اجتماعی
۶۳.....	مشارکت به عنوان نوعی کنش اجتماعی
۷۵.....	مبانی نظری سرمایه اجتماعی
۷۸.....	تعاریف سرمایه اجتماعی
۸۶.....	ابعاد سرمایه اجتماعی
۹۳.....	دیدگاه نظری جیمز کلمن
۱۰۲.....	دیدگاه نظری پاتنام
۱۰۷.....	دیدگاه نظری افه و فوش
۱۱۰.....	مروری بر تحقیقات انجام شده
۱۱۲.....	چارچوب نظری تحقیق
۱۱۶.....	مدل نظری تحقیق
۱۱۷.....	سئوالات و فرضیات تحقیق
فصل سوم : روش شناسی	
۱۱۸.....	مقدمه
۱۱۸.....	تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳۲.....	جامعه آماری
۱۳۳.....	روش نمونه گیری و حجم نمونه
۱۳۴.....	روش تحقیق
۱۳۵.....	روش جمع آوری اطلاعات
۱۳۵.....	روایی و پایایی
۱۳۷.....	فنون مورد استفاده در تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم: یافته های تحقیق

۱۴۵.....	یافته های توصیفی
۱۵۹.....	یافته های تبیینی

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۷۸.....	بحث و نتیجه گیری
۱۸۲.....	پیشنهادات تحقیق
۱۸۶.....	فهرست منابع

فصل اول

کلیات

مقدمه

بشر از روزی که پا به عرصه گیتی گذاشت و زندگی جمعی و گروهی را آغاز کرد، ناگزیر به امر مشارکت شد. بنابر این مفهوم مشارکت به معنای عام کلمه قدمتی به درازای عمر تاریخ بشری دارد. اساساً مشارکت به مفهوم امروزی پس از جنگ جهانی دوم و در برخی از کشورهای صنعتی جهان به ویژه آنها که در جنگ شکست خورده و ویرانی زیادی را متحمل شده بودند، در قلمرو اقتصادی آغاز شد.

امروزه بحث مشارکت با مفهوم توسعه ارتباط تنگاتنگی یافته است. توسعه در معنای عام، فرآیند تحولی پیچیده و همه جانبه و برنامه ریزی شده است که در زندگی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی یک جامعه رخ می دهد و آن را از وضع موجود به وضع مطلوب هدایت می کند. پذیرش مفهوم جدید توسعه و تلاش در جهت تحقق آن، قبول ویژگی های عصر عقلانیت و خردورزی است و در آن کنش منطقی و حسابگری و برنامه ریزی نهفته است؛ به طوری که برای تنظیم روند هر نوع توسعه، لازم است که بین اهداف و وسایل دستیابی به آنها هماهنگی ایجاد شود و از تمامی منابع و امکانات طبیعی و انسانی بالقوه به صورت مطلوب و حساب شده بهره برداری شود و تمامی این منابع در ابعاد مختلف خود ارزش گذاشته شود.

در حال حاضر نظرگاههای مختلف توسعه بر مشارکت مردم تاکید دارند و در مواردی صاحب نظران جهان سوم چنان اهمیتی برای مشارکت قائل شده اند که توسعه را معادل با مشارکت می دانند و یا مشارکت را به معنای شرکت داوطلبانه و ارادی مردم در فرایند توسعه ذکر کرده اند. (طالب؛ ۱۳۷۶: ۹۴) بسیاری از متون مشارکت، آن را "حلقه گمشده" ای در فرایند توسعه می دانند یعنی نهاد ملموسی که می توان آن را به طور فیزیکی در پروژه های توسعه جای داد. (اوکلی؛ ۱۳۷۰: ۳۱)

کمتر برنامه ریزی ملی و بین المللی وجود دارد که یکی از بخشهای مهم آن مشارکت و انگیزش اجتماعی مردم نباشد؛ به عبارتی، مشارکت از شروط لازم تحقق توسعه در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می باشد که به نقش فعال و خلاق و اثربخشی مردم در روند توسعه توجه دارد. در واقع مشارکت فرآیندی است که در برگیرنده انواع کنش های فردی و گروهی به منظور دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه و تأثیر گذاردن بر تصمیم گیری درباره امور عمومی است. (محسنی تبریزی، ۵۴:۱۳۷۵)

بنابر این مشارکت و انگیزش اجتماعی در ابعاد عینی، بیشتر ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه های فقرزدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، اشتغال، آموزش و چگونگی گذران اوقات فراغت است و از این جهت مقدمه ضروری توسعه اجتماعی به شمار می رود. بنابراین، مشارکت و انگیزش اجتماعی می تواند در سطوح مختلف خرد، میانی و کلان جامعه انجام پذیرد و برحسب ملاک های مختلف دارای تقسیم بندی گوناگون باشد. اگرچه وجود مشارکت به لحاظ انتزاعی و نظری بسیار مهم و اساسی است ولی عملی کردن و به اجرا درآوردن مشارکت به سادگی میسر نیست. اما اینک بعد از مشخص شدن اینکه مشارکت امری مهم و اساسی در فرایند توسعه محسوب می گردد، جای این سوال وجود دارد که چه عواملی می توانند مشارکت را تحت تاثیر قرار دهند. در تحقیقات مختلفی که در این زمینه صورت گرفته عواملی نظیر شرایط اجتماعی و سیاسی حاکم بر جامعه، نوع دید و نگاه مسئولان و برنامه ریزان، خلیات و روحیات مردم، تجربیات و واقعیات گذشته و همچنین سرمایه اجتماعی را بر پذیرش یا عدم پذیرش یا نحوه اجرای مشارکت مؤثر دانسته اند. تحقیق حاضر ضمن پذیرش فاکتورهای مختلف دیگر در ایجاد، تقویت یا تضعیف مشارکت اجتماعی، سعی بر

آن دارد که بر عامل سرمایه های اجتماعی متمرکز گردیده و اهمیت آن را مورد کند و کاو قرار دهد. هرچند که در این پژوهش نگاه ما معطوف به خلیات و روحیات دانشجویان است که در نتیجه جامعه پذیری خانواده در نهاد افراد درونی شده است و لازمه تغییر این خلیات تغییر در ساختارهای کلان جامعه می باشد که به تدریج در شخصیت افراد تاثیر گذار می باشد. افرادی که به عنوان سرمایه اجتماعی جامعه در پیشبرد اهداف توسعه به حساب می آیند. بنابر این لازمه توسعه پایا و همه جانبه ، بسط روزافزون انگیزش و مشارکت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مردم در تصمیم گیری ها و تعیین خط مشی مرتبط با زندگی اجتماعی آن هاست.

بنابر این سوال کلی و بنیادی این تحقیق این است که اشکال مختلف سرمایه اجتماعی خانواده چگونه و چه تاثیری بر مشارکت اجتماعی فرزندان دانشجویان می گذارد؟ چرا بعضی دانشجویان مشارکت اجتماعی بیشتری دارند و چرا برخی افراد نسبت به آن بی تفاوتند؟ کدام عوامل موجب درگیر شدن افراد در اجتماع می شود و سهم سرمایه اجتماعی خانواده در این میان چقدر است؟

بیان مساله

با توجه به سیر تکاملی مشارکت و قرار گرفتن آن در بطن توسعه به عنوان یک عامل، گسترش روحیه مشارکتی در افراد و بسط فرهنگ مشارکت، امری معقول و حتی اجتناب ناپذیر می نماید، از این رو جهت انجام این مهم، شناسایی عوامل موثر بر آن و شناخت بنیادهای فکری-فرهنگی حاکم بر آن به منظر ایجاد مشارکت بیشتر در خور توجه می باشد. یکی از عوامل موثر بر مشارکت اجتماعی، بحث سرمایه اجتماعی است که اخیراً به عنوان یک عامل بسیار مهم در راستای توسعه توجه محافل علمی را به خود جلب کرده است. بنابراین شناسایی سرمایه اجتماعی، تعیین چگونگی تاثیرگذاری آن بر مشارکت اجتماعی و

احیاناً توانایی به بالفعل درآوردن نیروی بالقوه سرمایه اجتماعی در جهت کمک به مشارکت و نهایتاً به گردش درآوردن چرخهای توسعه در سطوح مختلف به صورت ایجاد نهادهای مدنی، شکلگیری جامعه مدنی و تکوین دموکراسی، حائز اهمیت فراوان است. از سوی دیگر به دلیل اینکه این نظریه قدرت چندانی در ایران نداشته، علی رغم اهمیت قابل توجه این فاکتر، بررسیهای چندانی روی آن صورت نگرفته است و چنان که در خور آنست مورد توجه و مذاقه واقع نشده است. لذا تحقیقات بیشتر در این زمینه می تواند باعث توجه بیشتر به این عامل توسعه ای مهم گردد. از این رو این رساله در پی شناسایی، توصیف، تحلیل و تبیین این فاکتورهاست.

اهداف تحقیق

این پژوهش در پی بررسی آن است که بر اساس مباحث نظری مربوط به سرمایه اجتماعی چارچوب مفهومی استدلالی را پایه ریزی کند که تاثیر و نقش سرمایه اجتماعی خانواده را در ارتباط با رفتارهای مشارکتی دانشجویان توضیح دهد.

ضرورت تحقیق

به رغم بیش از چند دهه بحث های گسترده و عمیق درباره مشارکت به جرأت می توان گفت که هنوز هیچ تئوری کلی که به صورت روشن، همه یا اغلب متغیرهای مربوط به مشارکت را دربرداشته باشد ارائه نگردیده است. به نظر می رسد که مشارکت پدیده پیچیده ای است که به تعداد زیادی از متغیرهای دارای وزن نسبی متفاوت وابسته است. البته این بدان معنی نیست که هیچ مدل ادراکی را نمی توان برای

تبیین مشارکت ارائه نمود. لازمه ارائه مدل دقیق از مشارکت اجتماعی آزمون نظری و تجربی رویکردهای مختلفی است که در زمینه مشارکت اجتماعی وجود دارد و با این کار اولاً میزان انطباق این رویکردها با جامعه ما شناخته می شود و ثانیاً شناخت همه جانبه ای از عواملی که در مشارکت اجتماعی تاثیرگذار می باشند، به دست خواهد آمد.

جامعه ایران به عنوان جامعه ای در حال گذار بیش از پیش نیاز به تحقق عملیاتی این مفهوم (مشارکت) به عنوان پیش نیاز توسعه و دموکراسی دارد.

مفهوم توسعه برای کشورهای جهان سوم معمای لاینحلی شده است که گویی گرهی بازنشده است. گرچه نگاه به توسعه در نیم سده اخیر، تغییر و تحولات بسیاری یافته است و در این زمینه رویکردهای متفاوتی به آن شکل گرفته و هرکدام بر عواملی تاکید می کنند، اما در راستای توسعه مفهومی که از دهه هفتاد به بعد لازمه توسعه قلمداد گشته و همه رویکردها آن را به عنوان "حلقه مفقوده" توسعه پنداشته و در این راستا دانسته اند، مفهوم مشارکت است. تا جائیکه امروزه مفهوم توسعه بدون مشارکت بی معنی تلقی می گردد، "خواستن از خود مردم در جهت کمک به توسعه و درگیر کردن آنها در فرآیند طرحها و برنامه ها".

مشارکت از بعدی دیگر نیز حائز اهمیت است و آن اینکه افراد تجارب و اطلاعات زیادی دارند اما خیلی کم به مشارکت می گذارند، هرچقدر افراد در گروه تجربه و اطلاعات خود را بیشتر در اختیار یکدیگر قرار دهند امکان حل خلاق مسائل بیشتر می شود. بنابراین اگر امر مشارکت تا این حد برای توسعه لازم و ضروری به نظر می رسد، ضروری تر از آن شناخت این است که چه عواملی می تواند به مشارکت دامن زند یا اینکه مانع آن شود.

یکی از عوامل موثر بر مشارکت، سرمایه های اجتماعی هستند، سرمایه اجتماعی هم از این جهت که عامل موثر در مشارکت قلمداد می شود و هم می تواند کاستی های منابع اقتصادی را تا حدی بپوشاند عامل مهمی تلقی می شود. بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای جهان سوم از محدودیت منابع و سرمایه های اقتصادی رنج می برند. از وقتی که صاحب نظرانی مانند کلمن و پاتنام اهمیت سرمایه های اجتماعی را گوشزد کردند توجه برخی از اندیشمندان به این نکته جلب شد که آیا سرمایه های اجتماعی (در صورت موجود بودن در جامعه ای) می تواند جایگزین مناسبی برای سرمایه های مالی و اقتصادی باشد و کاستی ها و محدودیت های آن را جبران کند، چرا که وجود چنین سرمایه هایی اگر بتوانند جایگزین منابع اقتصادی گردند اولاً بسیار کم هزینه اند ثانیاً پایان ناپذیر و از سوی دیگر همان گونه که بسیاری از جامعه شناسان مطرح می کنند می تواند امنیت و اطمینان و کاهش انحرافات اجتماعی را برای یک جامعه به ارمغان آورد. اهمیت چنین پتانسیل های مثبت و کم هزینه ای ضرورت شناسایی آنها را در صورت امکان بازتولید و بهره وری آنها به ذهن هر فردی متبادر می کند و آنجا که در این زمینه (شخصاً پژوهش روی منابع بالقوه سرمایه اجتماعی) تحقیقات چندانی در ایران صورت نگرفته لزوم تحقیقات و بررسیهای بیشتر روی این فاکتور اجتناب ناپذیر است. اگرچه نظریات مختلفی برای تبیین مشارکت افراد جامعه مطرح شده ولی تاکنون الگویی جهت پیش بینی سطوح مختلف مشارکت اجتماعی ارائه نشده است. تحقیقات انجام شده در ایران نیز بیشتر در زمینه مشارکت سیاسی بوده و پژوهشهای بسیار اندک و ناکافی در زمینه های مختلف مشارکت از جمله مشارکت روانی موجود می باشد. لذا نتایج حاصل از این پژوهش می تواند مورد استفاده مسئولان و برنامه ریزان نهادهای مدنی جهت افزایش و نهادینه کردن مشارکت و انگیزش اجتماعی مردم و همچنین در برنامه ریزی های توسعه قرار گیرد.

فصل دوم

مبانی نظری

مبانی نظری مشارکت اجتماعی

تعریف مشارکت

مشارکت کلمه ای است عربی و از باب مفاعله است. وزن مفاعله در زبان عربی به عمل متقابل اشاره دارد. از این رو معنای مشارکت عمل متقابل و دو جانبه افراد برای انجام امری می باشد. (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۱۱)

واژه مشارکت برابر واژه (participation) انگلیسی است و از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظوری خاص می باشد. در مورد معنای اصطلاحی آن بحث های فراوانی شده است ولی در مجموع می توان جوهره اصلی آن را درگیری، فعالیت و تاثیرپذیری دانست. (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۱۵)

در فرهنگ بین المللی وبستر معانی زیر برای اصطلاح participation آمده است: «عمل یا وضعیت شرکت جستن، بهره وری در چیزی، مشارکت بر اساس رابطه خویشاوندی که بیش از یک نفر در آن شرکت داشته باشند». مشارکت در فرهنگ معین به معنای شرکت کردن، انبازی کردن و همین طور به معنای تعیین سود یا زیان دو یا چند تن که با سرمایه های معین در زمانهای مشخص به بازرگانی پرداخته اند (معین؛ ۱۳۴۵) آمده است. در فرهنگ انگلیسی آکسفورد مشارکت چنین معنی می شود: عمل یا واقعیت شرکت کردن، بخشی از چیزی را داشتن یا تشکیل دادن. (رضایی، ۱۳۷۵)

دهخدا نیز در لغت نامه خود این مفهوم را مأخوذ از تازی و به معنای شراکت و انبازی کردن و حصه داری و بهره برداری می داند. (دهخدا؛ ۴۶) همچنین عده ای مشارکت را از لحاظ لغوی به معنی "کمک فعال و واقعی مشخص به یک عمل" (سوده و آزادی؛ ۱۳۷۶: ۲۷۷) می دانند. در دایرة المعارف علوم اجتماعی: «مشارکت، شرکت فعالانه انسانها در حیات اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و به طور کلی تمامی ابعاد حیات است. از این رو تشویق به مشارکت و تسهیل در فرآیند تحقق آن همواره مورد توجه بوده است و برنامه ریزان و مصلحان به آن توجه می کنند».

سازمان بین المللی کار (I.L.O) مشارکت را «سهم افراد یا گروه های سازمان یافته جمعیت فعال از لحاظ اقتصادی در تسریع توسعه اقتصادی و اجتماعی» بیان می نماید. (محمد رضایی؛ ۱۳۷۹:۱۴)

یونسکو نیز مشارکت را فرایندی «برای خودآموزی اجتماعی و مدنی، حق بشر و پیش شرط توسعه» (یونسکو؛ ۱۳۷۶:۲۸) می داند و معتقد است «توسعه باید از مردم و از آنچه که می اندیشند و باور دارند آغاز شود». (همان:۲۸)

بحث تعریف مشارکت فراتر از معنای لغوی آن است، به طوری که تعریف مشارکت در معنای تخصصی مباحث گسترده ای را در میان صاحب نظران دامن زده است و به یکی از معضلات مباحث مربوط به مشارکت بدل شده است. «واژه مشارکت طی چند سال اخیر، متون توسعه را تحت تاثیر خود قرار داده است،... مسئله تاکید بر اهمیت مشارکت نیست، بلکه مسئله ... دستیابی به یک توافق درباره مفهوم این واژه است. به شرطی که چنین عملی هم معتبر و هم امکانپذیر باشد.» (فرهادی، (به نقل از مارسدن)، ۱۳۸۱:۷).

به گفته «مارسدن» بحث بر سر توافق در مورد یک معنای واحد از مشارکت است. این گفته تعارض و تشتت آرا در تعریف مشارکت را به خوبی باز می نماید. این تنوع رویکردها در تعریف مشارکت معضلی شده است که خود مشارکت را تحت تاثیر قرار می دهد. این تنوعات به حدی است که حتی یافتن الگویی کلی برای تلخیص این مباحث و دسته بندی آنها امری دشوار به نظر می رسد.

مفهوم مشارکت

مفهوم مشارکت قدمتی به درازای تایخ زندگی اجتماعی بشر دارد که در طول حیات طولانی خود روند تکامل و دگرگونی را پشت سر گذاشته و به اقتضای شرایط زمانی و مکانی خود تعاریف مختلفی بر خود دیده است.

از زمان ارسطو تا جان دیویی، بسیاری از فلاسفه اجتماعی، مشارکت مردمی را همچون منبعی از انرژی خلاق و حیاتی، و ابزاری برای مقابله در برابر حکومت های ستمگر دانسته اند و از آن به عنوان وجه قانونی

خرد جمعی تجلیل کرده اند. به اعتقاد ایشان درگیر ساختن تعداد زیادی از مردم در امور جامعه، ثبات و نظم را افزایش می دهد. زیرا هنگامی که افراد فرصت اظهار علايق و خواسته های خود را دارند، خیر و مصلحت اکثریت تامین میشود. در همین چهارچوب، محاسن و منافع بسیاری برای مشارکت گسترده مردم در امور اجتماعی ذکر شده است.

کائوتری^۱ اعتقاد دارد که مشارکت به قدمت تاریخ بشری پیشینه دارد، چرا که نظر و عمل مشارکت در بطن هر جامعه و در مفاهیمی چون دلبستگی، اتحاد، همکاری، انجمن و مانند آنها نهفته است و از قدیم شالوده پیدایش اجتماعی، انسانشناختی نوع بشر تلقی شده است. (کائوتری؛ ۱۳۷۹:۴)

به نظر هال^۲ تعارض بین دیدگاههای عمل گرایانه و دیدگاههای عمدتاً فلسفی از مشارکت موجب شده که مفهوم مشارکت تبدیل به یک مفهوم چندوجهی شود و در طی زمان با معنای متفاوتی هویدا شود. (ازکیا، غفاری؛ ۱۳۸۰:۱۸۳) به دلیل همین پیچیدگی است که تعریف واحدی از مفهوم مشارکت نمی توان یافت که همه صاحب نظران روی آن توافق داشته باشند. لذا تعاریف گوناگونی از مشارکت در حوزه های مختلف علوم انسانی وجود دارد که به ذکر تعدادی از آنها مبادرت خواهیم کرد:

آلن بیرو می گوید: «مشارکت به معنای سهمی در چیزی یافتن و از آن سود بردن و یا در گروهی شرکت جستن و بنابر این با آن همکاری داشتن است، به همین جهت از دیدگاه جامعه شناسی باید بین مشارکت به عنوان حالت یا وضع (امر شرکت کردن) و مشاکت به عنوان عمل و تعهد (عمل مشارکت) تمیز قائل شد. مشارکت در معنای اول از تعلق به گروهی خاص و داشتن سهمی در هستی آن خبر می دهد و در معنای دوم داشتن شرکتی فعالانه در گروه را می رساند و به فعالیتهای اجتماعی انجام شده نظر دارد. مشارکت می تواند اشکال و درجات گوناگونی یابد نظیر همکاری، همبستگی، انطباق، سازگاری، پذیرش، انقیاد و

۱ Caotri

۲ Hall